

הפסד

תלמוד בבלי מסכת חולין דף מט עמוד ב

ההוא נקב דסתמה חלב טמא, דאתא לקמיה דרבא, אמר רבא, למאי ניוחש לה: חדא דהא אמר רב ששת: חלב טמא נמי סותם, ועוד, התורה חסה על ממונם של ישראל, א"ל רב פפא לרבא: רב, ואיסורא דאורייתא, ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל?

תלמוד ירושלמי מסכת תרומות פרק ח הלכה ד

מ"י כדון תמן התורה חסה על ממונן של ישראל הכא מה אית לך מימר והכא אינו מפסידו ממון שהוא צריך עצימ לשורפו זה לעצמו וזה לעצמו להפסד מרובה חשו להפסד מועט לא חשו

תלמוד בבלי מסכת יומא דף מד עמוד ב

בכל יום היה חותה בשל כסף וכו', מאי טעמא? התורה חסה על ממונן של ישראל.

ש"ת תשובה מאהבה חלק א סימן ד

חקירה אחת מצינו ארבעה פעמים בעניני כלי מקדש התורה חסה על ממונן של ישראל ולית מאן דפליג בזה ולעומתם מצינו ארבעה פעמים בהם אין עניות במקום עשירות והמה ממש שני ההפכים בנושא אחד ושני פעמים מצינו פלוגתא בזה.

ש"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - קונטרס אחרון סימן ז

ומה שתמהת שבקצת מקומות אמרו אין עניות במקום עשירות ובקצת מקומות אמרו התורה חסה על ממונם של ישראל והראית דרכי הבקיות בכל מקומות שהוזכר מהם דבר מזה. דע לך שמה שהוא מוכרח בכלי שרת אמרינן ב' אין עניות במקום עשירות... וגם דע כי כסף לא מקרי עניות...

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקלז סעיף א

דבר האבד, מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי

משנה ברורה סימן רמב ס"ק ב

(ב) לכבד את השבת - וטוב ליזהר שלא יפחות משני תבשילין גם טוב שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים אם לא שאין נאותים לו לפי טבעו או ששונאן ושבת לעונג ניתן ולא לצער וכדלקמן בסי' רפ"ח אם מוכרי הדגים מייקרין השער נכון לתקן שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו והנה בבה"ט הביא דלא יעשו תקנה רק אם הוסיפו המקח יתר על שליש מכמו שהיה מקדם אבל בא"ר ובפמ"ג כתבו דאף פחות משליש יוקר יש לעשות תקנה משום עניים. עוד כתב שם דאין בזה משום בטול מצות עונג דיש לענג השבת במאכלים אחרים. אם תקנו לאסור לאכול דגים כמה שבתות ואחד קנה מקודם מותר:

ש"ת רדב"ז חלק ג סימן תמא

תו איכא טעמא אחרינא בצדקה שהרי לא הותר הנסיון במצוה מן המצות אלא במצות צדקה והאומר סלע זה לצדקה כדי שיחיה בני ה"ז צדקה דכתיב ובחנוני נא בזאת והמעשר היינו הצדקה וטעמא דמילתא משום תקנת העניים. ואם הנסיון שהוא אסור מן התורה דכתיב לא תנסון וכו' התירו הכתוב מפני תקנת העניים הנדר שאינו אסור אלא משום דילמא אתי לידי תקלה אינו דין שיהא מותר מפני תקנת העניים.

בית הבחירה למאירי מסכת חולין דף מט עמוד ב

כל שבאה הוראה לפני חכם ואפשר לו להתיר בריוח בלא מחלוקת מי שראוי לסמוך עליו אין ראוי לו להתחסד ולחזר אחר החומרות יותר מדאי אלא יחוס על ממונן של ישראל שאף התורה חסה על ממונן של ישראל כמו שאמרו בתורת כהנים וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע על מה חסה תורה שלא יאמר הכהן טמא עד שיהיו הכלים חוץ לבית אם על בגדים וכלי מתכות מטבילין והן טהורים הא לא חסה תורה אלא על כלי חרס ועל כלים שאין להם טהרה אלא שבירה אם כן חסה על ממונם של צרי עין על ממונן של צדיקים לא כל שכן:

מהר"ץ חיות חולין מט:

...דאם אנסו לעבור לאחד לעבור על ל"ת חייב לתת כל ממונו, אולם באנסו לעבור על מ"ע א"צ לתת רק שליש ממונו, וא"כ כאן ולקמן ע"ז דמיירי בעבירת ל"ת לא שייך התורה חסה כיון דצריך לתת על ממונו כדי שלא יעבור על איסור...

בליקוטי הלכות (יומא דף יד ע"א מדפי הספר עין משפט סק"ז) [סיכום מחשוקי חמד ליומא לט]

דדוקא בציבור אמרינן שהתורה חסה, אבל היחיד רשאי לעשות של כסף וזהב, דומיא דבן גמלא, שעשה את הגורלות מזהב...

שולחן ערוך חושן משפט סימן כה סעיף ב

הגה: ולא יאמר האדם: אפסוק כמי שארצה בדבר שיש בו מחלוקת, ואם עושה כן הרי זה דין שקר, אלא אם הוא חכם גדול ויודע להכריע בראיות, הרשות בידו; ... ואם הוא בהוראת איסור והיתר, והוא דבר איסור דאורייתא, ילך לחומרא; ואי דבר דרבנן, ילך אחר המיקל. ודוקא אם ב' החולקים הם שוין, אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה ובמנין, אפילו בשעת הדחק, אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה.

תורת חטאת: הקדמה (רמ"א)

והנה חתנל ענמי בדבר אחד שלא יחדני המעין והוא כי לפעמים כתבתי להקל בהפסד מרובה או לעני בדבר חשוב או לכבוד שנת והוא מטעם כי בלוח המוקמות היה ל"ל כי היתר גמור אליבא דהלכתא רק שהאחרונים ז"ל החמירו בדבר ולכן כתבתי שבמקום דלא אפשר יש להעמיד הדבר על דינו וכן מלינו בקמאי ובתראי דעבדי הכי . וכתב מהר"י מינן בתשובתו סי' ט"ו לעני כל ימות החול ועשיר בערבי שבתות שזוין הן ומ"מ המנהג לומר להם הטעם זה מפני עניו זה מפני שנת כדי שלא יתמהו שלפעמים אוסר ולפעמים מתיר עכ"ל . וראיתי לקרות חבור הקטן הזה **תורת המשאלות** כהיות כי את שיעור המשאלות דרש דרש משה יראמי לנפשי שלא שניתי **שו"ת הרשב"א חלק א סימן רנג**

תשובה תחלת כל דבר אומר שאין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין. ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. וכמו שאמרו בפ' קמא דנדה (דף ט ב) ועשה רבי כרבי אלעזר. לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואקשינן מאי לאחר שנזכר? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אלעזר אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה? אלא דלא איתמר לא הלכתא כמר ולא הלכתא כמר. ומאי לאחר שנזכר? דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה. אמר כדאי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואמרינן התם מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שעת בצורת הואי.

אנציקלופדיה תלמודית כרך ג, הפסד מרובה [טור ל]

ב. בהכרעת הלכה. יחיד החולק עם רבים, ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, שבשעת הדחק אומרים כדאי הוא היחיד לסמוך עליו, יש מהראשונים מפרשים ששעת הדחק זו היינו שיש בו הפסד מרובה, ומתוך כך יש פוסקים שבהוראות איסור והיתר סומכים - אפילו לכתחילה - על דברי יחיד נגד רבים בשעת הדחק שיש בו גם כן הפסד מרובה, ופירשו אחרונים דבריהם שכשיש הפסד מרובה זהו שעת הדחק. ויש סוברים בדעת ראשונים אלה שלכתחילה לעולם אין אומרים כדאי היחיד לסמוך עליו, אפילו בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה, אלא שבדיעבד, אם כבר נעשה מעשה, סומכים על היחיד בשעת הדחק שיש בה הפסד מרובה, ואין מחזירים המעשה לאסרו, מה שאין כן בהפסד מועט שמחזירים המעשה אף בדיעבד. ויש מן הראשונים מפרשים שאותה שאמרו כדאי היחיד לסמוך עליו בשעת הדחק, היינו שבשעת ההוראה לא היה אלא הפסד מועט, אלא שלאחר שהורו כמו היחיד ועשו מעשה על פיו נעשה על ידי כך הפסד מרובה, כגון שהורה בטעות על אדם שהוא טהור, ועל ידי זה נגע בהרבה טהורות, או שהשואל כבר הלך ויש טורח גדול לרדוף אחריו, ולדעתם סומכים על דברי היחיד להקל בדיעבד אפילו בשעת הדחק שאין בה הפסד מרובה .

אין סומכים בשעת הדחק של הפסד מרובה על [טור לז] יחיד במקום רבים אלא באיסור דרבנן, מטעם שהם-אמרו-והם- אמרו, הם אמרו האיסור והם אמרו לסמוך בהפסד מרובה על היחיד, אבל לא באיסור דאורייתא, שהרי כך היא גזרת התורה לילך אחר הרבים, ומה בכך שהוא הפסד מרובה, ואי אפשר לעקור דבר מן התורה בהפסד מרובה. ויש סוברים שאף באיסור דאורייתא סומכים על היחיד במקום רבים בשעת הדחק והפסד מרובה...

הפוסקים האחרונים כתבו בכמה מקומות להקל בהפסד מרובה, או לעני בדבר חשוב או לכבוד שבת55, לפי שבאותם המקומות היה נראה להם היתר גמור לפי ההלכה, אלא שהאחרונים החמירו בדבר, ולכן במקום שאי אפשר, העמידו הדבר על דינו. וכן יש שכתבו כי לפעמים תמצא גאון שאוסר דבר נגד דעתו מטעם או מסיבת מה, אבל דעתו נוטה שהוא היתר גמור, ואז אם בא מעשה לידו והשואל הוא עני, או אם הוא ערב שבת אפילו הוא עשיר, שכבוד שבת עושהו כדין עני, מתיר לו, והמנהג לומר הטעם, לזה מפני עניו ולזה מפני כבוד שבת, כדי שלא יתמהו שלפעמים אוסר ולפעמים מתיר. וכתבו ראשונים כל שבאה הוראה לפני חכם, ואפשר לו להתיר בריוח, בלא מחלוקת מי שראוי לסמוך עליו, אין ראוי לו להתחסד ולחזר אחר החומרות יותר מדאי ולא יחוס על ממונם של ישראל, שאף התורה חסה על ממונם של ישראל; וכן יש שכתבו שבמקומות שיש איבוד ממון מחמת ספק דרבנן, הדבר פשוט שחייבים להקל בספיקו, [טור לח] שאין לנו לאבד ממונם של ישראל שהוא ודאי דאורייתא משום ספק דרבנן .

שתי קולות, שכל אחת מהן אינה מותרת אלא בהפסד מרובה, אם נזדמנו בענין אחד, כתבו אחרונים שאין להקל אפילו בהפסד מרובה60. ויש מצדדים לומר בדעת אחרונים שאף בזה יש להקל בהפסד מרובה61. ויש שכתבו שבהפסד מרובה בצירוף צורך שבת או כבוד אורחים מתירים אף שתי קולות של הפסד מרובה62. על הפסד ממון כסיבה שמחמתה אין האיסור נחשב לדבר שיש לו מתירין, ע"ע דבר שיש לו מתירין63 .

ג. שיעורו. הפסד מרובה שמקילים בו בהוראות איסור והיתר, יש מי שנסתפק אולי שיעורו כשיעור מתנה מרובה64. ובמחלוקת הפוסקים בסתם-ינים*, שכתבו להתיר בהפסד מרובה65, יש מהפוסקים שכתבו שכל מה שהוא בחבית, הן גדולה הן קטנה, חשוב הפסד מרובה, וכל מה שהוא בכד או בקנקן חשוב הפסד מועט66. ויש

שתמהו, מה שיעור הוא זה, שהרי פעמים שיש בקנקן גדול יותר מבחבית קטנה, ואם קבלה היא נקבל זה רק בייך נסך ולא בשאר איסורים⁶⁷. ויש שכתבו שהואיל וכתבו הפוסקים שכבד של תרנגולת ויונה חשוב הפסד מועט⁶⁸, לכן כל שהוא יותר מזה נחשב להפסד מרובה, אלא שמצדדים לומר שאין זה אלא לענין, אבל לעשיר כל הפסד בקרן קצת יותר משתות הרי זה הפסד מרובה, כדרך שמצינו לענין אונאה⁶⁹. אבל רוב האחרונים חולקים על שיעור זה של שתות, כי הגע בעצמך: אחד משה נקרא הפסד מרובה, ותשעים ותשעה משש מאות אינו הפסד מרובה? ולכן כתבו שאין שיעור וקצבה לדבר, אלא [טור לט] הכל לפי דעת ואומד המורה, לפי הזמן והמקום, העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו, וכן לפי ענין ההוראה, אם יש בו הרבה צדדים להקל או לא, וכללו של דבר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו⁷⁰.

פתחי תשובה יורה דעה סימן לא ס"ק ב

(ב) הפסד מרובה - עיין בתשובת הר הכרמל חלק י"ד סי' ט"ו במה שמבואר בכמה דוכתי להקל בהפ"מ כמה נקרא הפ"מ. והביא דבתשובת נחלת שבעה סימן נ"ה נותן כלל בזה הפסד יותר משתות בקרן מקרי הפ"מ [הובא גם בבה"ט סי' צ"ה סק"ד בשינוי קצת ע"ש]. והוא ז"ל חולק עליו דא"כ למשל אם הדבר שוה שש זהובים ויהיה הפסד יותר מזהב נתיר מטעם דיש לבעלים הפ"מ ובאם יהיה הדבר שוה ששה מאות זהובים וההפסד יהיה צ"ט זהובים נאסור ונאמר דאין זה אלא הפסד מועט ויהיה מלתא דרבנן כחוכא וטלולא. וסתר גם שאר דברי הנ"ש שם. והעלה דאין לזה דבר קצוב כלל והכל לפי ראות עיני המורה ולפי העת והזמן ולפי האדם שההפסד הוא שלו אם לגביה הוא הפסד מרובה מקרי הפ"מ ע"ש.

שר"ת אגרות משה יורה דעה ח"א סימן יז בכמה נחשב הפסד מרובה.

ובדבר מה נחשב הפ"מ, ודאי כבר ראה כתר"ה בפ"ת סי' ל"א סק"ב ובבאה"ט סי' ל"ה סק"ד. וראיית הנ"ש מפסחים דף נ"ה שאף היזק קטן דביצים הוי הפ"מ אינה מוכרחת דלעומת זה מצינו בב"ק דף ק"ז דמערב תרומה בחולין הוא הפסד מועט אף שבכתובות דף נ"ח משמע שהוא קרוב למחצה דהא בלא טירחא צריך ליתן לה כפלים בתרומה וא"כ אף בטירחא ודאי שהוא קרוב לזה אלא אין לדמות כל המקומות.

והנה בש"ך י"ד סי' רמ"ב בקצור הנהגות הוראת או"ה אות ג' משמע שאם מפסיד קצת מקרן הוא הפ"מ שכתב שאף שמפסיד כל הריח כיון שאין מפסיד בקרן לא מיקרי הפ"מ, משמע שאם מפסיד מקרן אף מקצת הוא הפ"מ וכוונתו צריך לומר משום שמצטרף לזה גם הפסד הריח דאל"כ ודאי אין סברא שהפסד קצת יחשב הפ"מ. ולפלא שלא הביאו הנ"ש והפ"ת דברי הש"ך. עכ"פ חזינן שאין להחמיר בחשיבות הפ"מ והעיקר לע"ד בזה לפי האדם והזמן. ובודאי זה שלא ירויח איזה ימים למחיתו באיש עני יש ג"כ להחשיב הפסד גדול כי יפסיד בהוצאתו. ובפרט אם יש מסים וארנוניות עליו ועיין בסנהדרין דף כ"ו שהתירו לזרוע בשביעית דרבנן משום ארנונא לפי' א' דתוס' אך זהו רק אם אין מוכן לו בהמה אחרת לשחוט דאם יש לו בהמה אחרת שיכול לשוחטה ולהרויח בה אין לחשוב בטול הימים. ולכן תלוי זה רק לפי ראות עיני המורה אבל אין להחמיר בזה מאחר שלהש"ך אף בהפסד קצת מקרן הוא הפ"מ. משה פיינשטיין.

עוד דיונים באמצעלפידיה תלמודית

יש מהאחרונים שכתבו שדבר שנוהגים בו לחומרא כשאין הפסד מרובה, אם שכיח הוא הרבה בכל יום לפני המורה, יש להקל אפילו בלא הפסד מרובה, כי לפי שמצוי הרבה לפעמים נשאלים על כמה בבת אחת ולפעמים באים יחד עשיר ואביון .
דבר שהוא של שותפים, ולכל אחד מהם אינו הפסד מרובה, ובצירופם יש הפסד מרובה, דנו בדבר אחרונים אם נחשב להפסד מרובה .

מניעת הריח, יש שכתבו שאינה חשובה הפסד במקום שמתירים משום הפסד. ויש שכתבו שמי שלימו פרנסתו מניעת הריח היא כהפסד מרובה, וכן במי שכל מחייתו מדבר זה .
דבר שהוא משום הפסד מרובה, יש שכתבו שלא הותר אלא לבעליו ולבני ביתו, אבל אחרים אין להם לקנות ממנו לכתחילה. ונחלקו על זה [טור מא] אחרונים וכתבו שכשמתירים לקצב בהפסד מרובה נהגו להתיר אף למכרו

שר"ת מנחת יצחק חלק י סימן ד ד"ה והנה כב"ת [ע"ע שר"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן קצז]

והנה כב"ת כ' ד"ל דאף לדברי הפרמ"ג שאני נד"ד, וי"ל דאף הפרמ"ג יודה להיתרא, והנני להוסיף סייעא לדבריו, דהנה אף דכמה פוסקים חששו לדברי הפרמ"ג הנ"ל, עי' בזה בדע"ק (סי' ל"ב סעי' ה') וגדה"ק (סק"ה) ומקדש מעט שם (סק"א) שהאריכו בזה, מ"מ מצאתי בכ"פ מגדולי הדור שלפנינו שהעירו בדברי הפרמ"ג, וכן כתב בשו"ת סת"ם להגאון מהרש"ק זצ"ל (הל' תפילין סי' ל"ב תשובה מ"ב דף נ"ח ע"ב) שכ' ע"ז וז"ל: והנה מה שנסתפק כתי"ר אם לחוש לדעת הפרמ"ג שחידש (בא"א סי' ל"ב) דאין ראוי למנות איטר לכתוב סת"ם דמה

דנהוג עלמא כהר"י מפאריז היינו לעצמו, מ"מ אחריות דאחריני למה לו, הנה לדידי אין כאן מקום ספק, הרי בהיתר עגונא הקילו כמה קולא במקום עיגון ושעת הדחק, וקשיא נמי נהי דלדידי' הוי מקום עיגון ושעת הדחק, הבעל מי ידחקנו לנשאה, האין די בבנות ישראל אחרות, ובטור"ז י"ד (סי' קי"ט סקט"ז) בשם מהרש"ל ביש"ש (חולין פ"ז סי' ס"ז), בשוחט, דאם חזינן דטפלי תלי' בי' יכולין להתיירו כך בקבלת ד"ח בעירו, וקשה נמי למה להאוכלין משחיטתו אחריות דאחריני, וכמה קולות מקילין בטריפת הריאה בהפ"מ. וכן בדיעבד אם נאבדה הריאה כשרה, וקשה נהי להמוכר הוי הפ"מ או דיעבד, להקונים ליכא הפ"מ, ולמה יקנו הם לכתחילה, וכן בספר תורה מצינו בפוסקים קולא בדיעבד ושלא יצטרך גניזה, הרי להעולים בו לכתחילה הוי, ולמה יכנסו הם בספק ברכה לבטלה, ובעכ"ח דהעיקר בתר האדם שנוולד בו הספק אזלינן, וכיון דלו הוי שעת הדחק והותר לו, כבר קם דינא ומותר אף לאחרים, אף לכתחילה בהיתר גמור, וא"כ ה"נ בזה כיון דלהאדם עצמו נפסק הדין כהר"י מפאריז שוב נחשב ימין לכל אדם וכו' עכ"ל.

המשך הדיונים

לצורך שבת, אפילו הוא עשיר, חשוב כהפסד מרובה, ואין חילוק בין צורך גדול להפסד מרובה. הותר לצורך שבת, מותר אף מה שנשאר לאחר השבת, שהואיל והותר הותר. לכבוד אורחים מקילים כמו בהפסד מרובה. ודוקא אורחים חשובים, כתלמידי חכמים או בעלי מעשים טובים או עניי בן טובים וכיוצא, אבל לא עוברים ושבים עניים שהם בכלל צדקה.

ש"ת יביע אומר חלק ב - אר"ח סימן כג

ב"ה. ירושלים ת"ו. שמן תור"ק לפ"ק. נשאלתי בדין חוזר וניעור אם יש לנו להורות כדעת מרן שפסק להקל, או יש להחמיר בזה משום חומרא דחמץ.

(יג) איברא דחזיתיה להחיד"א ז"ל בברכ"י (סי' תמז אות יד) שכתב, שרוב החכמים נהגו כמ"ד חוזר וניעור, ואינם אוכלים שמן שומשמן בפסח. ע"ש... הן אמת כי הזכל"א (ריש הל' פסח) כתב, מנהגינו בעיירות אלו כדעת הרמ"א (סי' תמז) דדוקא בממשו אמרינן חו"נ, משא"כ בטעמו או לח בלח. וכן לענין חטה אפילו לא נתבקעה אוסרים התבשיל. כד' הרמ"א. וכ"ה בכל דיני פסח. באופן שלענין פסח אנו אשכנזים... וע"פ הדברים הללו ראיתי איזה חכמים פעה"ק ת"ו שמרבים להחמיר לרבים בדיני פסח. ולפע"ד לא זו הדרך ולא זו העיר. שהתורה חסה על ממונן של ישראל, ותינח למאן דאפשר ליה, דלא אפשר ליה מאי. וכל הרוצה להורות ישקול בדעתו בשקל הקדש מ"ש בשו"ת תשובה מאהבה (סי' קפא) שהמטריף מכח חומרא יוצא שכרו בהפסדו. וע"ז אמרו הלכה חמורך טרפון. דהיינו שהמחמיר ומטריף יפסיד. ע"ש. וכבר ביארנו בשו"ת יביע אומר ח"א (חיר"ד ס"ס ג) שאין המורה רשאי לפסוק הלכה נגד דעת מרן שקבלנו הוראותיו, אפילו במקום שיש הרבה פוסקים שחולקים עליו...

פתחי תשובה יורה דעה סימן קכב ס"ק ג

תשובת מאור הגולה רבינו עקיבא איגר נ"ע סימן מ"ג שנשאל על כיוצא בזה באחד שקנה כלי חרס מעובד כוכבים שהם ישנים יותר מיב"ח ויש הפ"מ אם יצטרך למכרם לעובד כוכבים וצידד השואל להקל ע"פ תשובת ח"צ הנ"ל והשיב לו דאין בזה היתר דהרי הח"צ כתב בעצמו דבשאר איסורים אסור לכתחלה וגם בכלי חמץ לא הכריע להקל וגם כי בתשו' הרשב"א חולק וגם אין צד להקל ע"פ מ"ש המנ"י דבהפ"מ יש להתיר בכ"ח להשתמש בו אחר מעל"ע דהוי כדיעבד כמ"ש הר"ן פ' כ"ש וכן דעת מהרלב"ח סימן קכ"א. דזה אינו דהרי ברלב"ח שם מוכח דדוקא היכא דהכלי בעצמו הוא הפ"מ כמו ההיא דתנור יוצן יש להקל אבל היכא דכל כלי בפ"ע לא הוי הפ"מ רק ע"י צירופן אין להקל (וע"ש מ"ש לחלק בין זה לבין מש"ל בשמו ס"ס ל"א) וא"כ בנ"ד דהוי הפ"מ רק מכח שיש לו הרבה כלים לא מקרי דיעבד

ש"ת אגרות משה יורה דעה ח"א סימן מג ד"ה ובצרוף דעת

ובצרוף דעת הרא"ה שהביא הריטב"א והי"מ שבמ"מ שמותר כל אינו ב"י מבשר לחלב ואיפכא דלפ"מ שבארתי שיטתם נכונה ולכן אף שרוב הפוסקים חולקים עליהם מ"מ יש לסמוך עלייהו בשעת הדחק כזה שהוא הפ"מ כדאיתא בש"ך יר"ד סי' רמ"ב שסומכין באיסור דרבנן על יחיד במקום רבים בשעת הדחק שהוא במקום הפ"מ וכ"ש הכא שמסתבר יותר כותייהו למה שבארתי ואף שההפ"מ הוא מחמת צרוף הרבה קערות דבכל קערה בפ"ע לא היה הפ"מ מ"מ מסתבר שנחשב הפ"מ. וראיה מפורשת מנדה דף ט' שאיכא דאמרי טהרות אפי"ש שפירושו שנגעה פעמים רבות ומצטרפים להחשב הפ"מ אף שכל נגיעה טימאה רק מעט. וכן מוכרח לפרש בתוס' שם דף ו' ד"ה בשעה"ד.

ש"ת יביע אומר חלק ו - יר"ד סימן ד

(ה) המורם מכל האמור שבמקום שהתירו הפוסקים האחרונים בהפסד מרובה, כל שיצא הדבר להיתר מפי המורם /המורה/ הוראה, משום הפ"מ, יש להקל גם כשנעשה אח"כ הדבר הפסד מועט, ולא עוד אלא גם במקום שלא היה הפ"מ והורה המורה לאיסור, ואח"כ נעשה הפסד מרובה ע"י תערובת או שהוקר נידון השאלה, הדר דינא להיתרא. ומורה הוראה שטעה והתיר דבר שאינו מותר אלא בהפ"מ, לא מהדרינן עובדא, אע"פ שאין בדבר הפ"מ, כיון שמעיקר ההלכה יש מקום להתיר גם שלא בהפ"מ. והנלע"ד כתבתי.